

O bitwie pod Dobrą 24 lutego 1863 r., w jej 150. rocznicę

GENEZA POWSTANIA STYCZNIOWEGO

Po Kongresie Wiedeńskim w 1815 roku Królestwo Warszawskie zostało – po okrojeniu sporej części terytorium na rzecz Prus i Austrii, przekształcone w Królestwo Polskie i połączone unią personalną z Rosją. Po Powstaniu Listopadowym w 1832 r. zostało prowincją rosyjską o pewnych odrębnościach ustrojowych. Polacy nigdy nie pogodzili się z utratą niepodległości. Powstało wiele tajnych organizacji, które zaczęły przygotowania do kolejnego powstania.

Margrabia Aleksander Wielopolski, od czerwca 1862 r. naczelnik rządu cywilnego Królestwa Polskiego, był świadom istnienia niepodległościowych ruchów w kraju i zrealizował część zgłaszanych żądań polskiego społeczeństwa. Wprowadził nową ustawę szkolną, przymusowe oczyszczanie chłopów i równe prawa dla ludności żydowskiej. Z drugiej strony, by sparaliżować działalność organizacji spiskowych, niespodziewanie w połowie stycznia 1863 r. zarządził tzw. brankę, czyli pobór do carskiej armii, w której służba trwała do 25 lat. Przygotowane zostały w tym celu imienne listy, obejmujące 12 tys. młodych ludzi, mieszkańców miast, podejrzanych o przynależność do organizacji patriotycznych.

Działania te spowodowały, że w nocy z 21 na 22 stycznia 1863 roku tajny polski rząd – Komitet Centralny Narodowy, w manifestie ogłosił powstanie narodowe przeciw carskiej Rosji, a także dekretami uwłaszczył chłopów i obiecał ziemię bezrolnym uczestniczącym w walce. Powstał Rząd Narodowy.

ODDZIAŁ POWSTAŃCZY Przed wybuchem powstania w Łodzi już istniała tajna organizacja spiskowa. W kilka dni po wybuchu powstania, w lasku radogoskim (dziś okolice parku julianowskiego) zaczęto tworzyć oddział powstańczy (nazywany wówczas *partią*). Oddział liczył około 3 000 ochotników,

z czego ok. 750 to byli chłopci z podłódzkich wsi. Sformowano dwie kompanie: strzelecką i kosynierską. Dowództwo objął ks. J. Czajkowski. Oddział opuścił Łódź, maszerując w kierunku lasów w Sieradzkim, by połączyć się z oddziałem J. Oksińskiego. Pod wsią Wronowice oddział został rozbity i rozproszeni powstańcy wracali małymi grupkami do Łodzi, Pabianic czy Zgierza, zaś największa grupa dołączyła do innego oddziału, od stycznia 1863 r. formowanego w lasach łagiewnickich pod komendą Józefa Sawickiego.

Wkrótce stanowisko komendanta tego oddziału, po zdymisjonowaniu (z powodu rewolucyjnych poglądów) J. Sawickiego, objął łączycy lekarz Józef Dworzaczek. Oddział przez blisko dwa tygodnie obozował w lasach w okolicach Dobrej (które to lasy w tamtych latach zajmowały znaczne tereny od Łagiewnik po Dobrą, Imielnik i dalej na północny wschód), między Zgierzem a Strykowem, przeprowadzając w tym czasie zaledwie dwie drobne akcje. W oddziale znajdowało się wówczas 400 - 500 ludzi, w tym ponoć 76 czeladników, 39 robotników i 20 majstrów pochodziło z Łodzi, nie licząc kilkunastu osób spośród inteligencji. W drugiej połowie lutego J. Dworzaczek zdecydował się na otwarte wystąpienie i wbrew praktyce partyzanckiej odbył ze swym oddziałem manifestacyjny przemarsz przez Brzeziny, Stryków i Zgierz, w każdym z tych miast witany owacyjnie przez ludność. 22 lutego ze śpiewem „Jeszcze Polska nie zginęła” oddział wkroczył do Łodzi, gdzie został entuzjastycznie przyjęty przez ludność i gdzie otrzymał sztandar. Z Łodzi oddział, który liczył wówczas ok. 60 strzelców, 210 kosynierów i 30 kawalerzystów, powrócił w okolice wsi Dobra.

Manifestacja ta odegrała wprawdzie pewną rolę moralno-propagandową, ale z punktu widzenia wojskowego była całkowicie chybiona, gdyż zdekonspirowała oddział. Zaalarmowany garnizon rosyjski w Piotrkowie wysłał oddział wojska w sile dwóch rot piechoty i sotni kozaków (czyli łącznie ok. 300 żołnierzy uzbrojonych w broń palną) pod dowództwem kapitana Opoczńskiego w pogoń za oddziałem Dworzaczka. Rosjanie 24 lutego około południa dotarli pod Dobrą.

BITWA Niespodziewane pojawienie się wojsk rosyjskich wywołało popłoch i konsternację w obozie. Rosjanie zaskoczyli powstańców obozujących na skraju lasu, okazało się bowiem, że nie mający żadnego doświadczenia wojskowego, w szczególności dowódczego, dr Dworzaczek zaniebawił wystawienia wart i wysłania zwiadów. Oddział został okrążony i zmuszony do przyjęcia bitwy o charakterze obronnym, która w końcowej fazie przekształciła się w pogrom. Bitwa rozpoczęła się we wczesnych godzinach popołudniowych i trwała do godziny siedemnastej. Od początku miała przebieg niekorzystny dla strony polskiej, w dużej mierze dlatego, że powstańcy walkę przyjęli na skraju zamiast w głębi lasu, gdzie mieliby większe szanse na powodzenie obrony, bądź na ukrycie się. Powstańcy odparli dwa ataki Rosjan, przy trzecim bronili się już chaotycznie. Siła ognia i bagnatów rosyjskich była tak wielka, że rychło w rozsypkę poszedł skromny oddział jazdy, rozproszyli się strzelcy, zapanowała panika. W efekcie, w bitwie poległo ok. 70 powstańców (w tym 17 łodzian), co najmniej drugie tyle odniosło rany, z których 9 wkrótce zmarło, 84 dostało się do niewoli. Rosjanie stracili 2 ludzi. Dr Dworzaczek uszedł z pola walki, lecz wydany w ręce Rosjan przez kolonistów niemieckich z Nowosolnej został skazany na śmierć, który to wyrok zamieniono mu potem na 12 lat ciężkiej katorgi na Syberii, gdzie zmarł w 1868 r.

W powstaniu brały udział także kobiety. Wśród nich tą, która najbardziej zasłużyła na szacunek i podziw była niewątpliwie 23-letnia Maria Piotrowiczowa, tragiczna bohaterka bitwy pod Dobrą. Wraz z mężem i częścią służby z folwarku pod Łodzią przystąpiła do oddziału powstańczego. Jak donosiła prasa powstańcza, pod Dobrą, broniąc się kosą, Maria walczyła do ostatniej chwili, nie ratowała życia, nie szukała ocalenia w ucieczce. Zginęła od ciosów pik i szabel kozackich. Jej męstwo przeszło do legendy. Konstanty Piotrowicz, jej mąż, odniósł w bitwie ciężkie rany, w wyniku których zmarł po dwóch dniach.

PO BITWIE Spośród powstańców, którzy zginęli podczas bitwy, 52 złożono 28 lutego 1863 r. do wspólnej mogiły na wiejskim cmentarzu w Dobrej. Nad nią, w 1933 r. wzniesiono pomnik z napisem „NIEWOLNYM BOHATEROM 1863 R. – WOLNI RODACY 1933 R.”. Pozostali spoczęli w mogiłach w Skoszewach, Strykowie, Brzezinach oraz Łodzi. W Łodzi też pochowano tych, którzy tu zmarli w wyniku ran odniesionych w bitwie. Mogiła siedmiu powstańców znajduje się Cmentarzu Starym, w alei w pobliżu kaplicy pogrzebowej, pod sarkofagiem z czerwonego piaskowca z wrytymi nazwiskami. Blisko niej, w tej samej alei, znajduje się grób, ze skromnym pomnikiem, Marii i Konstantego Piotrowiczów. W sąsiedztwie mogiła Anastazego Bittdorfa, rannego w bitwie pod Dobrą, zmarłego w 1900 r.

PO POWSTANIU Powstanie Styczniowe, które zakończyło się w kwietniu 1864 r., było największym i najdłuższym zrywem narodowowyzwoleńczym w historii Polski. Do walki o niepodległość stanęło ok. 150 000 Polaków, dla ich pokonania Rosją użyła regularnych wojsk w sile 360 000 żołnierzy. W ponad 1200 potyczkach i bitwach zginęło ok. 30 000 powstańców. Po powstaniu nastąpił czas represji ze strony caratu: nasilono rusyfikację, Królestwu Polskiemu zmieniono nazwę na Kraj Nadwiślański, miastom odbierano prawa miejskie, konfiskowano majątki, kasowano klasztory katolickie. Kraj pogrążył się w żalobie. W Łodzi społeczeństwo sterroryzowano karami śmierci, zesłaniami na katorgę i na Sybir, nadzorem policyjnym, na miasto i jego mieszkańców nałożono kontrybucję.

W POLSCE NIEPODLEGŁEJ 21 stycznia 1919 roku Józef Piłsudski wydał rozkaz specjalny, na mocy którego weterani Powstania Styczniowego uzyskali uprawnienia żołnierzy Wojska Polskiego. Mieli prawo do stałej pensji państwowej i noszenia specjalnych mundurów, cieszyli się szczególnym szacunkiem społecznym. Specjalna komisja przyznała w 1919 r. prawa weteranów 3644 osobom.

PAMIĘTAJMY Inne miejsca w Łodzi, upamiętniające bitwę pod Dobrą, to:

- Rondo Powstańców 1863 r. i stojący w pobliżu Krzyż Powstańczy – miejsce straceń powstańców
- ul. Łagiewnicka 27 – tablica upamiętniająca miejsce, gdzie stała szubienica, na której ginęli powstańcy
- imię Marii Piotrowiczowej nosi XIII Liceum Ogólnokształcące przy ul. Zuli Pacanowskiej
- wspólna mogiła „Weteranów 1863 r.” w kwaterze nr 28 Cmentarza Starego w Łodzi
- ulice: Anastazego Bittdorfa, Józefa Dworzaczka, Marii Piotrowiczowej, Józefa Sawickiego.

Ta ulotka została wydana przez PTTK Oddział Łódzki im. Jana Czeraszewicza z okazji

51. rajdu „Szlakiem Powstania Styczniowego 1863 r.”

w dniu 3 marca 2013 r.

Rajd Honorowym Patronatem objął Marszałek Województwa Łódzkiego Witold Stępień

Godło Powstania 1863 r.

Orzeł Biały symbolizuje

Koronę (ziemie polskie),

Pogoń (jeździec na koniu)

– Litwę, **Michał Archanioł**

– Ruś Kijowska